

De Surinaamse economie in grote problemen

A.P.J. de Vette

De Surinaamse economie zit diep in de problemen. Er is een nijpend gebrek aan deviezen en de officiële economie is voor een belangrijk deel vervangen door de zwarte markt. Ingrijpende maatregelen zijn noodzakelijk, maar Suriname lijkt hiertoe op eigen kracht nauwelijks in staat. Niet alleen ontbreekt een samenhangende visie hoe de economische problemen aan te pakken, maar de bevolking lijkt ook het vertrouwen in haar leiders te hebben verloren.

Suriname trekt regelmatig de aandacht van de Nederlandse media. Meestal betreft dit politieke gebeurtenissen. Een diepgaande analyse van de economische situatie vindt in mindere mate plaats. De verstrekking van Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname is naast politieke voorwaarden afhankelijk gesteld van een economisch aanpassingsprogramma en de presentatie van een toekomstvisie. Maar ook als de Nederlandse ontwikkelingshulp buiten beschouwing wordt gelaten, is een structureel economisch aanpassingsprogramma voor Suriname pure noodzaak. Hiervoor zijn recent ook verschillende voorstellen aangedragen:

- het structurele-aanpassingsprogramma van Coopers & Lybrand Deloitte¹;
- het voorstel van D. Ferrier, met onder meer de optie van een monetaire unie met Nederland²;
- het 'plan-Lubbers' voor een 'Gemenebest-constructie'³;
- de dissertatie van M. van Schaaik (een macromodel voor de micro-economie van Suriname)⁴.

Het doel van dit artikel is de Surinaamse economie in beeld te brengen. Daarmee wordt tevens beoogd een kader aan te reiken om de voorstellen die in bovenstaande bijdragen zijn vervat, op hun juiste waarde te kunnen schatten.

Macro-economische situatie

Door het stopzetten van de ontwikkelingshulp in 1982 en het inzakken van de bauxietmarkt liepen de deviezeninkomsten in de exportmonocultuur drastisch terug. Dit werd in eerste instantie niet opgevangen door matiging van de import, met als gevolg dat de deviezenvoorraad sterk slonk. Hierdoor werd men uiteindelijk gedwongen de invoer te contingeren, ofschoon dit door 'credit-lines' nog enigszins versluierd werd.

De buitenlandse schuld van de overheid lijkt nog niet alarmerend. Een schatting van deze schuld ultimo 1990 bedroeg \$ 263,5 mln. Dit is inclusief 'credit lines' onder staatsgarantie (\$ 83,8 mln.) en overige korte-termijnverplichtingen zoals letters of credit,

wissels e.d. (\$ 146,1 mln.). Uitgaande van een bevolking van 400.000 personen is dit per hoofd echter bijna \$ 660, hetgeen niet veel minder is dan de schuld in andere Latijnsamerikaanse landen.

Op de verslechterde economische situatie, die zich uitte in een gebrek aan deviezen c.q. goederen, werd gereageerd met een restrictief overheidsbeleid: een ontslagdecreet (bedrijven moeten een vergunning hebben om werknemers te ontslaan); vastgestelde prijzen voor vele lokaal geproduceerde en geïmporteerde goederen; en een selectief vergunningenbeleid voor import tegen de officiële wisselkoers (de Surinaamse gulden (Sf) is gekoppeld aan de Amerikaanse dollar in de verhouding: \$ 1 = Sf 1,80).

De verliezen bij staatsbedrijven werden niet structureel aangepakt, maar door subsidies en met staatsgaranties gedekte leningen bij Surinaamse banken gecompenseerd.

De werkloosheid werd gedeeltelijk opgevangen door opname van het arbeidsaanbod in het ambtenarenkorps. Omdat Suriname een relatief jonge bevolking heeft is het arbeidsaanbod hoog ondanks de migratie naar met name de Nederlandse Antillen en Nederland. Exacte cijfers van de werkgelegenheid en de werkloosheid zijn niet bekend. De gepresenteerde cijfers zijn in ieder geval onbetrouwbaar; behalve door het gebrek aan data komt dat doordat

* A.P.J. de Vette is stafmedewerker van De Surinaamsche Bank NV en docent aan de Anton de Kom Universiteit te Paramaribo. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

1. Coopers & Lybrand Deloitte, *A programme for adjustment and structural adaptation in Suriname (the priority phase)*, Draft Report, december 1990.

2. CESWO-rapport, *Algemene referenties voor de discussie over de structurele aanpassing van de economie van Suriname*, Paramaribo, oktober 1990. Zie ook onder dezelfde titel: Progress, Wetenschappelijke Publikaties, Rotterdam, 1990.

3. Discussie in de Nederlandse ministerraad, januari 1991.

4. M.L.J.H.A. van Schaaik, *Een macro-model van een micro-economie*, Een empirisch macro-model voor de analyse van de Surinaamse micro-economie en de simulatie van ontwikkelingsbeleid, dissertatie, Scheveningen, oktober 1990.

het in Suriname zeer gangbaar is dat een persoon verscheidene banen heeft, waardoor dubbel telling optreedt. De omvang van de informele sector is zoals in vele ontwikkelingslanden fors.

Het mede hierdoor ontstane begrotingstekort werd door monetaire financiering gedekt. De maatschappelijke geldhoeveelheid steeg hierdoor in de periode 1982-1990 met ruim 500%.

De vlottende schuld van de overheid bij de Centrale Bank van Suriname steeg in de periode 1982-1990 van Sf 172 mln. naar Sf 2600 mln. De vaste binnenlandse schuld bedroeg eind 1990 ca. Sf 450 mln.

Dit enorme geldaanbod kon door deviezengebrek niet naar het buitenland afvloeien. De relatief geringe vraag naar Surinaamse guldens door het publiek leidde tot een lage spaarrente en zelfs tot een weigering van de primaire banken om spaargelden aan te trekken.

Mede door het geringe aanbod van goederen en de hierdoor gecreëerde schaarste veroorzaakte de optredende inflatie een forse reële koopkrachtdaling bij met name het in vaste loondienst werkende deel van de beroepsbevolking. Daar bij deze categorie substantiële loonstijgingen uitbleven, ontstond de in Zuid-Amerika welbekende loonprijs-spiraal gelukkig nog niet.

Ook de opgetreden braindrain, de frustratie als gevolg van de slechte maatschappelijke situatie, de politieke instabiliteit, het gebrek aan positief nationalistisch handelen, het afwezig zijn van visie en het onbegrip bij c.q. de onwil van besluitvormers dragen niet tot economische vooruitgang bij. Tevens ontbreekt een exportgerichte attitude, het investeringsklimaat is ronduit slecht.

De steeds scheve inkomensverdeling, waarbij met name de particuliere handelssector erop vooruitgaat en de mensen met vaste looninkomens de dupe worden, doet duale tendensen ontstaan en veroorzaakt mede een erosie van normen en waarden, waardoor criminaliteit en corruptie toenemen.

Een rechtvaardige verdeling van tegen de officiële koers geïmporteerde goederen of van officieel geïmporteerde inputs en verder lokaal geproduceerde goederen, is moeilijk. Zeker als de deviezen-toewijzende en toezichhoudende instantie een belangengroepering is (het leger) en in latere jaren een op raciale basis handelende regering (de periode-Shankar). In een dergelijke situatie houdt maximumprijszetting door de overheid geen stand. Corruptie en 'zwarte markten' zijn dan het logische gevolg.

In de tweede helft van de jaren tachtig kwam dan ook als gevolg van de schaarstesituatie en het gevoerde restrictieve overheidsbeleid een parallelmarkt van deviezen en goederen tot ontwikkeling.

Parallelmarkt

Ofschoon een Surinaamse ingezetene officieel niet over vreemde valuta mag beschikken (ook niet op een buitenlandse rekening), is door het gebrek aan importmogelijkheden in deze periode noodgedwongen aan hen die dit verzochten toegestaan met eigen deviezen te importeren. Dit geschiedde door een 'E-82 vergunning zonder officiële deviezenovermaking', in de volksmond 'EA-vergunning' genaamd (Eigen Aanbreng van deviezen). De aanvrager importeert in dit geval dus zonder een beroep te doen

	1982	1984	1986	1987	1988	1989	1990
Officiële import van goederen	921 (512)	617 (343)	443 (246)	378 (210)	423 (235)	592 (329)	668 (371)
EA-import (officiële waarde)			76 (42)	145 (81)	179 (100)	194 (108)	58 ^a (32)
EA-import (marktwaarde)			344	1.312	1.414	1.595	483 ^b

a. 1e kwartaal 1990. b. 1e kwartaal 1990.

Bron: Centrale Bank van Suriname.

op de door de Centrale Bank van Suriname beheerde vreemde-valutavoorraad.

Deze importconstructie, ook wel EA-handel genaamd, groeide de afgelopen jaren enorm, daar kenmerkend de in particuliere eigendom aanwezige of aangekochte deviezenvoorraden fors waren. Deze EA-handel wordt op de betalingsbalans niet geregistreerd.

De officiële EA-importwaarde (zie tabel 1) representeert het in deviezen geïmporteerde bedrag, omgerekend tegen de niet-relevante officiële wisselkoers. De EA-import tegen marktwaarde betreft de omrekening tegen de gemiddelde parallelmarkt-koers van dat jaar. De parallelmarkt van deviezen ontwikkelde zich tot een goed geoliede institutie.

De stijgende officiële import van de laatste jaren kan worden verklaard uit de toenemende bauxietexport (aluinaarde en aluminium). Ongeveer 30% van de exportwaarde is nodig voor de invoer van inputs voor deze sector. De stijgende exportwaarde houdt voor Suriname niet automatisch een netto deviezenstijging in. De bedrijven in de bauxietsector (Suralco-Alcoa, Billiton-Shell) maken hun deviezen namelijk niet over aan de hand van de exportwaarde, maar via de tegenwaarde van de in Surinaamse guldens luidende loonkosten, lokale inkopen en winstbelasting. Een netto deviezenstijging vindt dus slechts plaats bij hogere lonen c.q. winsten, of een stijging van de werkgelegenheid in deze sector. De netto deviezenbijdrage van de bauxietsector in 1990 bedroeg \$ 336,4 mln.

Afgezien van de bauxietsector behoren alle andere exportopbrengsten in Suriname tegen de officiële koers volgens de wettelijke bepalingen bij de Centrale Bank van Suriname ingewisseld te worden. Gezien de kolossale omvang van de maatschappelijke geldhoeveelheid en de hieruit voortvloeiende daling van de waarde van de Surinaamse gulden zijn de exporteurs niet ingenomen met de lage officiële tegenwaarde in Sf van de door hen verdiende deviezen. Zij kunnen via verkoop op de parallelmarkt veel meer Sf verkrijgen. Door de als gevolg van de inflatie stijgende kostprijzen moeten zij dit ook wel doen, omdat export anders sterk verliesgevend zou zijn.

Behalve deze in overtreding zijnde exporteurs zijn er diverse andere bronnen voor het aanbod van valuta op deze feitelijk illegale parallelmarkt:

- illegale export. Te denken valt hierbij aan gesmokkelde rijst, vis, brandstof en goud. Inkopen van handelaren uit Guyana behoren eveneens tot deze categorie;
- doorvoerinkomsten uit cocainetransport;
- het deels of helemaal niet inwisselen van de officieel geëxporteerde, gefactureerde en ontvangen bedragen;

Tabel 1. Officiële en EA-import, in mln. Sf (tussen haakjes mln. \$)

- het voor de deviezenautoriteiten onderfactureren van geëxporteerde goederen. Daardoor is het mogelijk een deel van de aan de leverancier in werkelijkheid gefactureerde bedragen op de parallelmarkt te verkopen;
- beleggingen van met name in Nederland verblijvende personen met een Surinaamse achtergrond die in Suriname vooral grond en huizen kopen;
- overmakingen van in het buitenland genoten pensioenen en uitkeringen, alsmede giften en overige transfers van relaties in het buitenland;
- verkoop van vreemde valuta door toeristen, diplomatiek personeel enzovoort;
- overfacturering ten aanzien van de deviezenautoriteiten van importen, waarbij de importeur van de overheid een officiële deviezenvergunning heeft gekregen voor een groter bedrag dan in werkelijkheid benodigd is. Het overschot van deze tegen de officiële koers verkregen deviezen, kan dan op de parallelmarkt verkocht worden.

Vragende partijen op deze valutamarkt zijn, naast de EA-importeurs, met name de kapitaalvluchters. De beperkte waardeverste beleggingsmogelijkheden in Suriname leiden er immers toe dat velen hun overliquiditeit in deviezen wensen om te zetten.

Personen en bedrijven die een vergunning krijgen om tegen de officiële wisselkoers deviezen bij de Centrale Bank te kopen en te importeren zijn dus geluksvogels. Geluksvogels zijn ook zij die goederen mochten importeren op basis van de zogenaamde Arron-koers⁵. Als de bevoorrechte importeur bij voorbeeld de enige lokale producent is, kunnen forse monopoliewinsten behaald worden; wanneer er verscheidene bedrijven in dezelfde sector werkzaam zijn is er sprake van concurrentievervalsing. De overige bedrijven zijn immers aangewezen op de EA-markt, waardoor hun kostprijs veel hoger is. Indien het met officiële deviezen begunstigde bedrijf zich aan de hieraan gekoppelde maximumverkoopprijzen houdt, prijst het zijn branchegenoten uit de markt. Houdt het bedrijf zich hier niet aan, dan is de mogelijkheid tot winstneming ongelijk verdeeld. Uitgaande van de veronderstelling dat de overheid met oprechte bedoelingen tegen de officiële koers deviezen verkoopt, zodat de geïmporteerde goederen goedkoop verkocht kunnen worden, verloopt de praktijk vaak anders. De grondstoffenimporterende producent kan zijn produkt namelijk zelf tegen een hoge prijs verkopen (prijscntrolemaatregelen worden niet effectief toegepast) of als de producent wel tegen lage prijzen verkoopt, maakt de tussenhandel zich aan prijsopdrijving en opslag van deze schaarse goederen schuldig. Het ontbreken van een sterk sociaal controlemechanisme op dit gebied maakt dit soort praktijken onvermijdbaar. In een kleine samenleving waar schaarste heerst en alles erop gericht is 'persoonlijke contacten op te bouwen' om de aankoop van schaarse goederen en diensten veilig te stellen, zijn sancties of principieel optreden moeilijk te verwachten. Morgen heb je elkaar immers weer nodig!

'Exposed' en 'sheltered' sector

Dit werpt tevens een ander licht op de theorie van de 'exposed' en de 'sheltered' sector van Ankrust⁶, die ook door Van Schaaijk in zijn dissertatie is gebruikt.

Deze theorie, maakt een onderscheid tussen bedrijven en sectoren naar gelang van hun binding met de internationale markt.

Bedrijven waarvan de activiteiten onderhevig zijn aan buitenlandse concurrentie vormen de 'exposed' sector. Bedrijven die door de aard van het produkt (bij voorbeeld brood, elektra enzovoort) of als gevolg van overheidsprotectie geen buitenlandse concurrentie te vrezen hebben, vormen hierbij de 'sheltered' sector. In Suriname wordt deze laatste sector veelal gevormd door bedrijven die hun inputs tegen de officiële koers mogen importeren. Buitenlandse concurrentie is dan door het niet-verstrekken van een EA-importvergunning, of door de parallelmarkt en de hieraan gekoppelde hoge kostprijs afwezig. De 'sheltered' sector kan volgens de theorie gemakkelijker loons- en overige kostprijsverhogingen doorberekenen dan de 'exposed' sector, die immers gebonden is aan de internationaal geldende prijzen. Dit gaat in Suriname echter slechts ten dele op.

Doordat de overheid naast de terbeschikkingstelling van deviezen tegelijk de verkoopprijzen in de 'sheltered' sector op een laag niveau vaststelt, is er officieel geen ruimte om bij voorbeeld de lonen te verhogen.

De 'sheltered' sector wordt daarentegen geconfronteerd met een zeer actieve tussenhandel die de produkten vaak tegen de officiële lage prijs opkoopt en vervolgens lokaal tegen hoge prijzen doorverkoopt. De maximaal mogelijke hoogte van deze verkoopprijzen wordt deels bepaald door het goederenaanbod en de mate waarbij hier aan de vraag tegemoet gekomen wordt, deels door de hoogte van de parallelmarktakoers. Dit is als volgt te benaderen.

Indien de importinput \$ 2 bedraagt, dus officieel Sf 3,60, waarna met lokaal toegevoegde waarde een verkoopprijs van bij voorbeeld Sf 10 resulteert, behoeft de producent pas concurrentie van de EA-importeur te vrezen bij een prijs van minimaal Sf 40 (uitgaande van een parallelmarktakoers van \$ 1 = Sf 18, lage invoerrechten en een kleine winstmarge). De nabijheid van buurlanden als Guyana en Frans Guiana, waar importen tegen de reële waarde (Guyanese dollars respectievelijk Franse franken) verkocht worden, levert een aantrekkelijke smokkelmarkt op voor de 'sheltered'-sectorprodukten en vormt derhalve een prijsopdrijvende factor in Suriname. Op deze wijze verdwijnen bij voorbeeld heel veel aardolieprodukten, palmolie, rijst, medicijnen, sigaretten, meel, citrus enzovoort naar het buitenland. Guyanese deskundigen erkennen dat zij in dit opzicht veel 'ondersteuning' hebben gehad en nog steeds verkrijgen van dit verkapte Surinaamse subsidiebeleid. Een cynische constatering.

5. Deze koers werd in 1989 ingesteld en was van toepassing op uit de Nederlandse overbruggingshulp te financieren goederen. De van toepassing zijnde koers was $f 1 = Sf 2,50$ en $\$ 1 = Sf 5$. Het hier extra door de overheid verdiende Surinaamse geld (voor iedere aan de importeur verkochte dollar: $Sf 5 - Sf 1,80 = Sf 3,20$) werd in een Tegenwaardefonds gestort dat mogelijkheden bood tot liquiditeitsafroming. Aangezien de overheid dit fonds feitelijk wel als inkomstenbron op de begroting opnam, was dit geen stimulant om de uitgaven structureel af te remmen.

6. O. Ankrust, *Inflation in the open economy: a Norwegian model*, Artikler 96, Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 1977.

De winstmarges in de 'sheltered' sector worden dus gemaakt in de handel en grotendeels bepaald door de in het buitenland van toepassing zijnde prijzen. De prijscontrole functioneert zoals gezegd niet goed. De lage lonen bij deze controlerende instanties en de verlaagde moraal maken omkoping (een tjokoe) bovendien voor de hand liggend. De 'exposed' sector heeft voor zover het exporteren de bedrijven betreft die niet (of moeilijk) met de regels kunnen of willen marchanderen (bauxiet, baco-ven, garnalen) volgens de theorie van Ankrust niet de mogelijkheid om kostprijsverhogingen door te berekenen. Deze sector is namelijk gebonden aan wereldmarktprijzen en dient zijn exportinkomsten tegen de officiële wisselkoers in te leveren. De sector heeft het in deze tijd van inflatie (= kostprijsstijging) met ongewijzigde wisselkoers dan ook zwaar te verduren. De overheid komt hierin ten aanzien van enkele geselecteerde staatsbedrijven enigszins tegemoet door het instellen van een zogenaamde retentie (een bepaald percentage van de verdiende deviezen kan onder eigen beheer door het bedrijf zelf worden aangewend voor de import van inputs). Hierdoor zijn dit soort bedrijven voor hun ingevoerde inputs dus niet rechtstreeks aangewezen op de parallelmarkt. Een andere 'lap-mogelijkheid' die wordt toegepast is het instellen van naar produkt gespecificeerde minimumbedragen in vreemde valuta, die men voor bij voorbeeld geëxporteerde groenten moet inwisselen. Brengt de feitelijke verkoop meer op, dan is de praktijk dat de exporteur dit overschot zelf kan behouden en desgewenst kan omwisselen op de parallelmarkt. Structurele oplossingen zijn dit echter niet.

De illegale en onderfacturerende exporteurs in de 'exposed' sector hebben als gevolg van de stijgende parallelmarktcoers wel de ruimte om bij voorbeeld loonsverhogingen door te voeren en zijn door de vaste wereldmarktprijs in vreemde valuta, bij een stijgende koers juist verzekerd van een forse winst in Surinaamse valuta, die bovendien buiten het zicht van de belastingdienst blijft.

Economische aanpassing en weerstanden

In een dergelijke economische situatie is een drastisch aanpassingsprogramma vereist. De meest voor de hand liggende opties zijn:

- sanering van de overheidsbegroting door bij voorbeeld ontslag van ambtenaren; privatisering van slecht draaiende staatsbedrijven; verhoging van inkomstgenererende middelen, waarbij aan intensievere belastingheffing van met name de zelfstandig werkenden en het heffen van vermogensbelasting gedacht kan worden;
- exportstimulerende maatregelen, zoals een devaluatie van de Surinaamse gulden en legalisering van de parallelmarkt (of een combinatie van beide); winstovermakingsmogelijkheden voor buitenlandse bedrijven; verbetering van de infrastructuur; het instellen van 'freezezones' enz.;
- het bestrijden van corruptie en smokkel door het selectief afschaffen van prijsvaststellingsmaatregelen en wederom de legalisering van de huidige illegale parallelle valutamarkt met inschakeling van het bankwezen⁷.

Deze maatregelen zullen in de Surinaamse economie echter op grote weerstanden stuiten.

Saneringsmaatregelen

Ontslag, zelfs als het ambtenaren betreft die nooit op het werk verschijnen, of slechts voor zeer korte tijd (de z.g. zeven-even-ambtenaren) ligt politiek altijd gevoelig. Het belang van het reeds vermelde 'contacten onderhouden' en de segregatie op raciale grondslag waarbij men de ras- en geloofsgenoten beschermt, staan een zakelijk optreden op dit punt in de weg.

Bij privatisering speelt de ontslagdreiging eveneens een rol. Voorts is vooral het creoolse deel van de samenleving, in wier handen het overheidsverkeer zich voornamelijk afspeelt, bevreesd dat deze bedrijven (bij voorbeeld Surland-bacoven, SML-rijst, SLM- vliegdiens-ten, Mariëburg-suiker) overgaan in meer op de particuliere sector gerichte hindoestaanse handen. Verhoging van inkomstenbelasting en vermogensbelasting wordt door de heersende elite niet gestimuleerd. De belastinginspecteur is of wordt overigens veelal een goede kennis van de aangeslagene, hetgeen de hoogte van het bedrag van de aanslag gunstig kan beïnvloeden.

Het heffen van invoerrechten bij EA-goederen geschiedt op basis van de officiële tegenwaarde van het in deviezen gefactureerde bedrag. Indien dit zou geschieden op basis van de meer reële parallelmarktwaarde zou het begotingstekort op slag verdwenen zijn. Vrees voor 'cost push'-inflatie en toenemende corruptie bij douaneambtenaren is echter niet geheel ten onrechte aanwezig.

Exportbevordering

Exportstimulerende maatregelen zijn nodig. De exporteur wordt in Suriname echter gewantrouwd. Men ziet hem als een verkapte kapitaalvluchter. Wellicht speelt hier nog het koloniale gevoel van uitgebuit te worden mee: 'het wegdragen van Surinaamse eigendommen'. De neiging imports substitutie te stimuleren, zoals dit internationaal de trend was in de jaren zeventig, speelt de boventoon.

Devaluatie wordt in Suriname ervaren als een spookbeeld, dat steeds wordt voorgehouden door het IMF, dat de ontwikkelingslanden kwaad gezind is. Devaluatie wordt als onderdeel van een structureel-aanpassingspakket bovendien vaak geïsoleerd bekeken, waarbij men verwijst naar landen die na een slecht geïmplementeerd aanpassingsprogramma na devaluatie niet uit de economische problemen zijn gekomen. Helaas valt empirisch moeilijk te bewijzen dat de economische situatie in deze landen, indien zij niet zouden zijn gedevalueerd, wellicht nog veel slechter zou zijn geweest.

Aangezien het merendeel van alle officiële exportinkomsten op dit moment uit de bauxietsector komt, waarbij de door de bedrijven gestorte deviezeninkomsten zoals eerder vermeld niet worden bepaald door de tegenwaarde van de geëxporteerde hoeveelheid, maar aan de hand van de tegenwaarde van de in Surinaamse gulden te betalen loonkosten, lokale aankopen en eventuele winstbelasting, zal een devaluatie bij gelijkblijvende nominale lonen de directe

7. Kenmerkend voor de situatie in Suriname is dat bij een dergelijk voorstel waarbij door een bankemployeë de inschakeling van het bankwezen aanbevolen wordt, men er direct van uitgaat dat hier niet een nationaal, maar een eigen belang speelt.

deviezenopbrengst voor Suriname doen verminderen. Dit zal echter deels indirect gecompenseerd worden door een toename van de te verwachten winst en de hieruit voortvloeiende winstbelasting en de mogelijkheid van het wederom invoeren van de bauxiet-'levy'.

De overige exportsectoren zullen door de aard van hun produkt, waarvan de prijs bepaald wordt door de wereldmarkt bij een devaluatie direct profiteren, zonder dat het nominale bedrag in vreemde valuta voor Suriname achteruitgaat.

Een probleem dat bij devaluatie niet opgelost wordt is de aanwezigheid van de parallelmarkt, waardoor inwisseling op deze markt aantrekkelijker blijft. Een flexibel wisselkoerssysteem bepaald door vraag en aanbod zou hiervoor de oplossing kunnen zijn.

Buurland Guyana heeft stapsgewijs voor deze oplossing gekozen. Gevolg is wel dat primaire levensbehoeften, die nu veelal nog tegen de officiële koers verkrijgbaar zijn (benzine, brood, rijst, krant, melk, elektriciteit enzovoort) flink in prijs zullen stijgen, waardoor het overgrote deel van de bevolking het nog zwaarder te verduren zal krijgen.

Bestrijding van corruptie

Binnen de Nationale Dialoog (een door oud-president Shankar ingesteld adviesorgaan van werknemers-, werkgeversorganisaties, religieuze groeperingen, politie en politieke partijen) is gekozen voor de optie van een tweekoersensysteem. Tegen de lage officiële, in de nabije toekomst te devalueren wisselkoers zal een zeer beperkt pakket primaire goederen (categorie I) geïmporteerd en verkocht worden. Financiering zal geschieden uit de voor deze koers relevante bauxietsectordeviezen.

Categorie II is het resterende goederenpakket dat geïmporteerd zal worden via de gelegaliseerde parallelmarkt, waarbij het bankwezen de deviezen van alle overige deviezen genererende bronnen opkoopt en verkoopt tegen de door vraag en aanbod bepaalde bankdagkoers. Koersbeïnvloeding van overheidswege zal slechts mogen plaatsvinden door aanbidding van een overschot uit de categorie I-pot en/of door betalingsbalansondersteuning door ontwikkelingshulp. Het gebruik van ontwikkelingshulp ten behoeve van afroming van overliquiditeit is een reeds in het verleden voorgestelde maatregel.

Overwogen kan ook worden exportdeviezeninwisseling af te schaffen en de deviezen genererende bronnen hun deviezen op rentedragende rekeningen in Suriname te laten plaatsen.

In Guyana heeft men de deviezenaankoop bewust niet alleen via het bankwezen laten verlopen, omdat gevestigde particuliere valutahandelaren anders dit systeem zouden kunnen dwarsbomen. In december 1990 functioneerde dit systeem, waarbij het IMF geassisteerd heeft, zonder veel problemen. Het begrotingstekort, dat ook in Guyana enorm is, heeft men tegen beter weten in geprobeerd te bestrijden door een forse stijging van de tarieven van invoerrechten op met name luxe artikelen. Smokkel en corruptie lijken in Guyana daardoor niet afgenomen.

Weerstand tegen dergelijke maatregelen kunnen verwacht worden bij hen die van het huidige systeem profiteren:

- politieke leiders, aan hen gelieerde personen en begunstigde importeurs, die nu gemakkelijk een officiële deviezenvergunning kunnen bemachtigen;
- de produktie- en handelsbedrijven van 'sheltered'-sectorprodukten die zich niet aan de door de overheid vastgestelde prijzen houden en illegaal werkende bedrijven in de 'exposed' sector. Zij zullen geconfronteerd worden met een hogere kostprijs;
- de ontvangers van vaste looninkomens zullen als gevolg van een te verwachten algehele gemiddelde prijsstijging hoogstwaarschijnlijk in eerste instantie in koopkracht achteruitgaan;
- de bevolking is bang voor drastische economische veranderingen. Velen denken inmiddels via 'hun contacten' de voorziening van schaarse goederen tegen lage prijzen veilig te hebben gesteld.

Een juiste voorlichting bij het uit te voeren aanpakingspakket aan het publiek zal heel belangrijk zijn. Compenserende loonstijging, verhoging van verstrekte uitkeringen en betalingsbalansondersteuning zijn zeer waarschijnlijk noodzakelijk. Consequent handelen, vasthouden aan uitgestippelde beleidslijnen is onontkoombaar.

Slot

De ervaringen in de jaren tachtig leren dat de Surinamer het vertrouwen in zijn leiders verloren heeft. Met name de groepen die het meest profiteren van de bestaande situatie zullen het eigenbelang niet omwille van het nationale belang willen opgeven. Vakkundig leiderschap ontbreekt, visie is afwezig en 'vertrouwen in eigen kunnen' is – afgezien van het zich voorspoedig ontwikkelende staatsbedrijf Staatsolie – een politieke slogan die slechts met cynisme wordt gehanteerd. Tegen deze achtergrond worden de voorstellen van de heer Ferrier en het plan-Lubbers voor een monetaire unie respectievelijk een Gemenebestconstructie in Suriname met interesse ontvangen. Enerzijds worden zij weliswaar gezien als een capitulatie van de poging om zelfstandig een welvarende natie op te bouwen en worden zij derhalve uit nationalistisch, idealistisch en emotioneel oogpunt verworpen. Anderzijds vormen zij een strohalm, waarmee men uit de neergaande spiraal zou kunnen geraken. Uitwerking van dit soort voorstellen verdient dan ook aanbeveling, zodat de bevolking en de politieke partijen bij een verkiezing welbewust een keuze kunnen maken, waarna een nieuwe regering over een concreet alternatief beschikt.

Indien de omvang van de migratie van de bevolking, de frustratie van de afgelopen vijftien jaren onafhankelijkheid en het gebrek aan nationale gebondenheid als indicatief gezien mogen worden, lijkt het geloof van de bevolking in het zelfstandig opstellen en uitvoeren van een structureel aanpassingsprogramma afwezig. Voorlopig zijn de verkiezingsonderwerpen ook nog niet geënt op oprecht structureel aanpassingsbeleid. De regering-Kraag stuwt het begrotingstekort uit verkiezingsoverwegingen naar grote hoogten; ambtenarsalarissen worden verhoogd; de kleine deviezenreserves worden uitgegeven; nieuwe 'credit-lines' worden afgesloten; politiek gelieerde personen worden vlak voor de verkiezingen nog snel benoemd. Economische vooruitgang lijkt ver weg.

A.P.J. de Vette